

(Opgenomen in *Skript Historisch Tijdschrift*, Jaargang 36, nr. 1, lente 2014, pp. 58-61)

EEN BIOGRAFIE: ZOEKEN NAAR EEN GOEDE BALANS

Interview met Jan Postma

Lara Melse, redacteur Skript

Ondanks dat de passie geschiedenis er van jongs af aan al in zat, besloot drs. J.K.T. Postma (1942) op achttienjarige leeftijd toch economie te gaan studeren. Sindsdien heeft hij een interessant leven geleid en was hij onder meer wetenschappelijk (hoofd)medewerker economie bij de Rijksuniversiteit Groningen, secretaris-generaal van het ministerie van Financiën en burgemeester van Leiden. Toch heeft hij de geschiedenis nooit helemaal losgelaten. Postma heeft naast publicaties over economie ook artikelen over geschiedenis op zijn naam staan en besloot drie jaar geleden op 68-jarige leeftijd te gaan promoveren. Zijn dissertatie is een biografie van Alexander Gogel.

“Alexander Gogel (1765 – 1821) was een Amsterdamse koopman en minister van Financiën”, begint Postma wanneer ik vraag naar een korte beschrijving van Gogel. “Hij werd geboren in Vught, als zoon van een Duitse officier in het Staatse leger en de dochter van een bierbrouwersfamilie uit Haarlem. Nadat hij op kostschool had gezeten in Tilburg, komt hij op vijftienjarige leeftijd in de leer bij een Amsterdams koopmansbedrijf. In 1791 richt hij met twee compagnons een eigen bedrijf op, waarna hij in aanraking komt met de patriotten. In 1794 reist hij dan een paar keer naar het Franse leger in Zuid-Nederland en hij neemt deel aan de Bataafse Omwenteling van 1795. Hij blijft koopman, maar houdt zich ook intensief bezig met politiek. Van 1798 tot 1801 is hij agent van Financiën, en in 1805 wordt hij minister onder raadpensionaris Schimmelpenninck en daarna onder koning Lodewijk Napoleon.”

“Na vele conflicten met de koning stuurt Gogel in 1809 aan op zijn ontslag. Tijdens de Inlijving gaat hij opnieuw de financiën beheren. In november 1813 weigert hij minister te worden onder het nieuwe Oranjabewind. Wel gaat hij in 1820 in op het verzoek van koning Willem I om in het geheim adviezen over de belastingpolitiek te geven. Vlak voor zijn dood wordt hij in 1821 als dank voor zijn adviezen door Willem I tot staatsraad in buitengewone dienst en commandeur in de Orde van de Nederlandse Leeuw benoemd.”

Op de vraag waarom Postma heeft gekozen om een biografie als proefschrift te schrijven, antwoordt hij dat in bijna elk artikel over de Bataafs-Franse tijd Gogel wordt aangehaald, maar vooral als financier en belastingspecialist. “Zelf denk ik dat Gogel veel meer is dan dat en daarom wil ik kijken waarom hij het als bestuurder zo lang volgehouden heeft in de Bataafs-Franse tijd. Doordat hij als één van de weinigen – met enkele onderbrekingen - de hele tijd actief is gebleven, heeft hij een belangrijke bijdrage geleverd aan de bouw van de eenheidsstaat.”

Gogels politieke visie bestaat volgens Postma uit het volgende. “Hij was een patriot, en dus gekant tegen het ancien régime, de stadhouder en zijn

regenten. Verder was de eenheidsstaat een belangrijk streven voor Gogel. Het idee dat daar achter zat was de gedachte dat voor de wet iedereen gelijk is. Hij is in die visie altijd erg consequent geweest, zo stuurt hij in 1801 aan op zijn ontslag als agent omdat hij dacht dat er na een staatsgreep niets terecht zou komen van de eenheidsstaat. Wanneer in 1805 Schimmelpenninck raadpensionaris wordt, eist Gogel - bij wat je de eerste kabinetsformatie in ons land zou kunnen noemen - dat hij zwart op wit krijgt dat de eenheid nu echt tot stand zal komen. Daarna weet Gogel binnen een jaar zijn belastingplan voor een groot deel uit te voeren.”

Zoals elke historicus, is ook Postma voor een groot gedeelte afhankelijk van het beschikbare archiefmateriaal. “Er is een uitgebreid archief beschikbaar in het Nationaal Archief van 190 dozen”, vertelt hij. “Gogel was een enorme bewaarder. De stukken zijn voornamelijk staatstukken en brieven. Zo heeft hij veel brieven geschreven aan Elias Canneman, een goede vriend, waarin hij ook schrijft over politieke zaken. Die brieven zijn natuurlijk een rijke bron. Het gevaar van brieven schrijven in die tijd was wel dat men wist dat ze werden opengemaakt en je daardoor ook heel voorzichtig moest zijn met wat je precies schreef.”

Op de vraag welke moeilijkheden hij nog meer ondervindt tijdens zijn promoveren, antwoordt Postma dat het probleem van het schrijven van een biografie van iemand uit het verleden is dat je de persoon niet goed voor kunt stellen. “Je hoort zijn stemgeluid niet, je weet niet hoe hij loopt en je weet niet hoe hij in de omgang is. Er zijn maar een paar portretten van Gogel beschikbaar, en natuurlijk wordt hij door anderen ook wel beschreven – voornamelijk als een norse, van zichzelf overtuigde man – maar dat blijft toch moeilijk. Daarnaast vind ik het ook moeilijk je voor te stellen hoe die tijd geweest is. Was de inlijving van 1810 bijvoorbeeld feitelijk een bezetting of niet, en nog veel belangrijker, hoe hebben mensen het ervaren?”

“Daarnaast is de grootste moeilijkheid van een biografie de relatie tussen in dit geval politieke ontwikkelingen en de persoon. Gogel is zijn hele leven bezig met belastingen, maar op welk moment laat je dat onderwerp in je boek in het bijzonder opkomen? Je moet daarvoor de periode kiezen waarin dat essentieel begint te worden. Andersom moet je er voor waken Gogel niet uit het oog te raken bij de beschrijving van allerlei ontwikkelingen. Wat bijvoorbeeld heel interessant is, is hoe partijen zich in deze tijd ontwikkelen en hoe Gogel daarin past. Maar als ik daar drie pagina’s over schrijf en Gogel komt er niet in voor, dan vraagt mijn promotor Henk te Velde: “waar blijft Gogel?” Je moet voor een biografie de ontwikkeling op de achtergrond beheersen, maar niet volledig gebruiken. Hele interessante dingen moet je dan schrappen omdat het teveel een uitweiding is. Het gaat erom een goede balans te vinden.”

Ondanks alles heeft het Postma er toch niet van weerhouden om op 68-jarige leeftijd te besluiten om aan een promotie te beginnen. Ik vraag hem hoe hij tot deze beslissing is gekomen. “Ik heb lang bij ministerie van Financiën gewerkt. Daar moest ik regelmatig speeches houden over de actualiteit. Omdat geschiedenis altijd mijn passie is geweest, vond ik het leuk om historische verwijzingen in mijn speeches in te lassen. Daarvoor gebruikte ik vaak Gogel, die het financiële stelsel tot stand bracht. Dat leidde ertoe dat ik wel eens een artikel over hem heb geschreven. Dat eindigde altijd met de conclusie: wat een interessante man, er zou toch eigenlijk eens een volwaardige biografie over hem

moeten verschijnen waarin hij volledig tot zijn recht komt. Met Henk te Velde correspondeerde ik wel over mijn artikelen en columns, en hij vroeg regelmatig wanneer die biografie er nou eens zou komen. Dat plan heb ik een paar jaar geleden opgepakt.”

“Ik doe het met veel plezier, maar het is ook wel een offer, omdat het zo’n langetermijninvestering is. Voordat ik het plan opvatte om te gaan promoveren publiceerde ik regelmatig, en als ik ergens mee begon ging ik er vanuit dat er na vrij korte tijd een publicatie zou volgen. Met het schrijven van artikelen over andere onderwerpen ben ik nu gestopt omdat ik anders teveel afdwaal van Gogel. Dat vind ik wel jammer.” Na zijn promotie wil Postma dan ook vooral verder schrijven. “Ik ben inmiddels al erg veel dingen tegengekomen die interessant zijn voor een artikel”.

Ten slotte antwoordt Postma op de vraag of hij in de veelzijdige financier Gogel een voorbeeld voor hemzelf ziet, dat hij zeker affiniteit met hem heeft. “Het is natuurlijk wel een vreemde nurkse man geweest die je af en toe niet kunt plaatsen.” Toch heb ik wel affiniteit met hem en ik kan hem ook wel begrijpen. Dat ik altijd bij Financiën heb gewerkt helpt mij te begrijpen hoe hij zich voelde. Ik weet hoe politici opereren, en hoe ambtenaren werken. Dat vind ik eigenlijk het belangrijkste om te beschrijven: in hoeverre was Gogel een politicus en in hoeverre een technicus? Daar ben ik nog niet helemaal uit, maar het uiteindelijke doel van mijn dissertatie is om die vraag goed te beantwoorden.”